

Dr. Juhász Imrének, az Alkotmánybíróság elnökének megnyitó beszéde a 35 éves az Alkotmánybíróság című nemzetközi konferencián

2025. január 23.

Tisztelt Köztársasági Elnök úr, Tisztelt Házelnök úr! Tisztelt Buquicchio elnök úr, Legfőbb Ügyész úr! Tisztelt volt alkotmánybírósági elnökök!
Tisztelt volt és jelenlegi Alkotmánybíró Asszonyok és Urak! Tisztelt Kollégák! Kedves vendégeink!

Ünnepelni általában sem jó egyedül. Születésnapot pedig végképp. Ezért külön öröm nekem és alkotmánybíró társaimnak, kollégáimnak, hogy elfogadták meghívásomat és itt vannak most velünk e jeles napon. Együtt emlékezhetünk, együtt ünnepelhetünk.

35 éves a magyar alkotmánybíróság.

Már a köztársasági elnök úr és a Házelnök úr is kitért megtisztelő beszédében az Alkotmánybíróság történetének számos fontos állomására. Köszöntőmben én is kiemelnék néhány fontos mozzanatot mind az Alkotmánybíróságot érintő történeti, mind pedig aktuális kérdéseket illetően. Bízom benne, hogy a mai nap végén azzal az érzéssel állhatunk fel a történelmi padosorokból, hogy sokat gazdagodtunk a magyar alkotmánybíráskodás múltját, jelenét illető ismereteinket illetően és valamelyest bepillanthattunk a jövőjét illető kihívások világába is.

Ha visszapillantunk az Alkotmánybíróság történetére és ezzel automatikusan a rendszerváltoztatás gyorsan elröppent éveire, akkor elsőként az a kép ugrik be, hogy a sok újdonság között igazán csak az újdonsült politikai osztály és a szakma tekintett potenciális jogállami eszközként az új és ismeretlen „bíróságra”. A működő demokráciát még tanuló jogkereső közönségnek kellett egy kis idő, amíg megszokta a taláros testület létezését. Nem vitás, hogy az 1990-es évek elején – azaz az országosan is eleve több szintű bizonytalansággal övezett kezdeti években – az Alkotmánybíróság viszonylag hamar megtalálta helyét és szerepét. Ez elsősorban annak volt köszönhető, hogy szinte azonnal olyan nagy horderejű kérdésekről – mint például a halálbüntetés, vagy az abortusz alkotmányossága – foglalt állást hosszú távú hatásokkal bíró, ikonikus határozataiban. Ráadásul e határozatokat és gyorsan felsorakozó társait egy olyan ideiglenesnek szánt, toldozott-foldozott Alkotmány alapján kellett végezni, amelyet kerekasztal tárgyalásokon alkudtak ki a feltörekvő politikai erők és annak első változatát a pártállami Országgyűlés fogadta el. Az is ténykérdés, hogy az első szabad választások után kiépülő jogállami alkotmányozás – új alkotmány híján – csak tűzoltó-munkát tudott végezni az Alkotmány újabb és újabb átszabásával, és így annak „élettel” való megtöltése nagyrészt az Alkotmánybíróságra maradt. Ennek hozadéka, hogy az így szárba szökkenő „láthatatlan alkotmány” koncepciója sokak számára az alkotmánybírósági aktivizmus túlburjánzásának példája maradt napjainkig. Visszatérve 1990-re, az idősebbek jól emlékeznek, hogy hamar szertefoszlott a rendszerváltoztatás kérdésében valóban fennállt konszenzus. Törésvonalak szabdalták a politikai mezőt és a lakosság többsége számára egyelőre átláthatatlan pártpolitikai csatározások osztották meg a társadalmat. Talán a politikának is kényelmesebb volt a lövészárk logika helyett az Alkotmánybíróságra bízni, hogy a „kényes” dolgokat döntse el egy független, tekintélyes szervezet.

Ez kihatott az Alkotmánybíróságra is, ami elsősorban abban jelentkezett, hogy egy idő után szembesülni kellett azzal, hogy nem minden – a magyar társadalom széles rétegeit érdeklő és érintő, szakmailag kiérlelt – alkotmánybírósági határozatot övezett társadalmi konszenzus vagy megértés. Mind ezek ellenére, vagy inkább mind ezek mellett úgy vélem, hogy a „terra incognita” világában az Alkotmánybíróság összességében sikeresen vette az első akadályok

többségét és a megalakulását követő évtizedben elvitathatatlan tekintélyt vívott ki magának, úgy a közvélemény szemében, mint az állami szervek rendszerében.

Az Alkotmánybíróság történetében az Alaptörvény 2011-es megalkotása hozott jelentős változást. Az Alaptörvény újdonság erejével is ható Nemzeti Hitvallása egyértelműsítette az alkotmányos fundamentumokat, igazodási pontokat jelölt meg és elutasította a közelmúlt diktatúrai elítélésének relativizálását. Ennek során: kimondta, hogy „tisztelőben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.” A történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezését az állam alapvető kötelességeként jelölte meg, egyben kijelentette, hogy nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését, a zarnoki uralmon alapuló 1949. évi kommunista alkotmányt, és tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését. Egyetértve az első szabad Országgyűlés képviselőivel, rögzítette, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki. Hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének pedig 1990. május 2-át tekintette, amikor Magyarország visszanyerte 1944. március tizenkilencedikén, a német megszállással elveszített állami önrendelkezését.

Az Alaptörvény tehát, írott alkotmányként, elsőként ismerte el alkotmányos szinten több, mint 1100 éves történeti alkotmányunk vívmányait, amelyeket olyan örökségnek tart, amelyet az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény vizsgálata esetén a Nemzeti Hitvallás és az adott alaptörvényi rendelkezés célja mellett figyelembe kell vennie és azzal összhangban kell értelmeznie annak rendelkezéseit. Ezzel helyreállt az 1944-ben megszakadt szerves alkotmányfejlődés kontinuitása. Az igazsághoz tartozik, hogy ezen a téren még van teendője az Alkotmánybíróságnak, hiszen korántsem mondhatjuk, hogy megtörtént volna a vívmányok kategorizálása, feltérképezése. Miután ez természetesen csak egyedi döntéseken keresztül valósulhat meg, és talán nem is volt mindig prioritás az elmúlt években, erre még jó ideig várni kell.

Az Alaptörvény és a vele egyidejűleg, 2012. január 1-jén hatályba lépő Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény, bár az *actio popularis*-t megszüntette, azonban – jelentős hatásköri bővítésként – megnyitotta annak lehetőségét, hogy az érintettek vitathassák a bírói döntések alkotmányosságát, ha úgy vélik, hogy az alaptörvény-ellenes jogszabályon alapul, vagy a bírósági eljárás során sértették meg alapvető jogaikat. Ezzel – és a bírói kezdeményezések lehetőségével – az Alkotmánybíróság és az igazságszolgáltatás hagyományos szervezetrendszerében között szorosabbá vált a kapcsolat, és az Alkotmánybíróság döntésein keresztül hangsúlyosabbá vált az Alaptörvény Szabadság és felelősség című részében katalogizált alapjogi rendelkezések figyelembevételére a rendes bírászkodás és a hatósági eljárások során.

Általánosságban is kimondható, hogy ezekkel a változtatásokkal megerősödött jogrendszerünk és államéletünkben az 1990-es évektől jelen lévő, fejlődő alapjogi szemlélet, amely napjainkra megkerülhetetlenné vált. Ebben – az alkotmányos és törvényi változások mellett – elévülhetetlen érdeme van mind az 50 volt és jelenlegi alkotmánybíró társamnak. Meggyőződésem, hogy ezen a mai napon előttük is tisztelgünk.

Tisztelt Ünneplő Közösség!

Az alkotmánybíráskodás nem elszigetelt tevékenység. Az Alkotmánybíróság nem elefántcsonttorony. Az alkotmány értelmezése és az érintett törvények és egyéb jogszabályok alkotmányossági kontrollja mellett – mint a fenteből is következik – nem vonhatja ki magát a társadalmi folyamatok vizsgálatából sem. Az ún. alkotmányos párbeszéd során pedig

figyelemmel van az ún. nemzetközi bírói fórumok és a társalkotmánybíróságok ítélkezési gyakorlatára. Összetett feladat. Összetett, mert mind ezek mellett mégiscsak az adott állam alkotmányos identitását kell elsősorban szem előtt tartania. Ennek során nem mehetünk el amellett, hogy az alkotmányos identitás, amely talán az egyik legtermészetesebb dolog egy állam életében, számtalan kihívással küzd. Támadja a birodalmi logika, karcolja a nemzetközi szervezetek egyre átláthatatlanabb szövevénye és intézményi háttere, és gyanúsan méregeti a globális üzleti világ is. Pedig a közelmúlt embert próbáló eseményei a COVID-válság vagy a világ-gazdasági recesszió is azt mutatják, hogy a hagyományos értelemben vett államoknak kell, hogy legyenek eszközei és cselekvési szabadsága a lakosság és a nemzetgazdaság megvédése terén. Ehhez pedig végső felhatalmazást és mentsvárat az alkotmányos identitás nyújt. Így ennek védelme az alkotmánybíróságokra is nagy terhet és felelősséget ró. Magyarországon az Alaptörvény legfőbb órének, az Alkotmánybíróságnak is elsőrendű feladata volt és maradt e védelmi funkció.

Ezekkel a gondolatokkal zárom szavaimat és – még egyszer megköszönve megtisztelő részvételüket – örömmel nyitom meg a magyar Alkotmánybíróság 35 éves fennállásának kapcsán szervezett nemzetközi konferenciánkat! Eredményes és jó munkát kívánok!